

De broedvogels van landgoed Offem in 2020

Hein Verkade

In 2020 is het landgoed Offem volgens de BMP-A methode geïnventariseerd op broedvogels. De laatste keer dat dit gebeurde was zeven jaar geleden in 2013. In de tussenliggende jaren zijn de nesten van Buizerd, Havik en Blauwe Reiger wel geteld.

Zeven jaar is een behoorlijk lange periode waarin veel kan veranderen in de samenstelling van de broedvogelbevolking. Zo wordt de ontwikkeling van de vogelstand o.a. beïnvloed door het beheer en de veroudering van het bos. De verwachting was dan ook dat het de echte bosvogels voor de wind is gegaan in die periode.

De omvang van de kavel is gelijk aan dat in 2013, toen het gebied ten oosten van de Nachtegaalslaan werd toegevoegd, waardoor het geïnventariseerde oppervlak steeg tot 44 ha. Hiertoe werd destijds besloten omdat dit open gebied werd beplant met brede elzensingels en meer vergroeide met de rest van het landgoed.

Het onderhoud van het bos is voortgegaan in de lijn die rond de eeuwwisseling werd ingezet. Steeds worden vakken gedund en deels beplant met Taxus en Hulst als nieuwe onder-begroeiing. Omgewaaiide en dode bomen worden meestal opgeruimd en afgevoerd.

Het eens zo rustieke en verstilde Nachtegaalslaantje is onder invloed van de steeds verder oprukkende bebouwing rond Offem een geliefde trim- en hondenuitlaat-route geworden. De voormalige weilanden langs het laantje worden tegenwoordig gebruikt als honden-trainings-veld. Het is haast niet voor te stellen dat daar zo'n twintig jaar geleden een paartje Scholekster succesvol jongen groot bracht..... Tegenwoordig moet je er in de vroege ochtendschemer bij zijn om er vogels aan de grond te zien. Vele tientallen Kok- en Kleine Mantelmeeuwen foerageren dan op de grasvelden.

Methode

De vogels zijn geteld volgens de BMP-A methode van Sovon. Uitgangspunt hierbij is dat je het gebied om de tien dagen bezoekt en alle territorium-indicerende vogels invoert via het programma Avimap op de smartphone.

datum	starttijd	eindtijd	bezoektype
4-jan	21:30	22:00	nacht
27-jan	20:15	20:45	nacht
9-mrt	07:58	10:36	zonop
19-mrt	07:53	11:16	ochtend
27-mrt	07:22	10:41	zonop
5-apr	06:23	09:59	zonop
16-apr	05:49	10:00	zonop
24-apr	05:31	09:28	zonop
3-mei	05:13	09:21	zonop
8-mei	21:35	22:28	avond
16-mei	04:49	08:43	zonop
29-mei	06:49	10:19	ochtend
10-jun	06:55	10:28	ochtend

Figuur 1. Bezoekdagen en -tijden vogelinventarisatie landgoed Offem in 2020

Bezoeken in de ochtendschemer zijn favoriet omdat de meeste vogels dan druk bezig zijn hun territorium te bevestigen door intensieve zang. Dit geldt overigens niet voor alle soorten, want sommige komen wat later op gang. Daarom wordt tijdens een inventarisatieronde tweemaal de route gelopen. De eerst voor de vroege soorten als Merel, Zanglijster, Roodborst en Koolmees. De tweede ronde komen dan de uitslapers aan de beurt waaronder Groenling, Vink, Tjiftjaf en Zwartkop. Tijdens 13 bezoeken werd in totaal 38 uur in het veld doorgebracht (figuur 1).

Grote bonte Specht – foto: George Hageman

Resultaten

In 2020 is het totaal aantal geldige territoria van alle vogelsoorten tezamen op 347 uitgekomen. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2013 toen 320 territoria werden geteld.

De verwachting dat juist de bosvogels flink zouden zijn toegenomen is deels uitgekomen. Zo zijn de aantallen van

Grote Bonte Specht, Roodborst, Zwartkop, Tjiftjaf en Vink fors hoger dan in 2013 (figuur 2). Ook de vestiging van de Halsbandparkiet en Appelvink passen in dit beeld. De Halsbandparkiet wordt nogal eens als een concurrent van de Grote Bonte Specht gezien bij de verwerving van een nestplaats. Dit lijkt vooralsnog geen probleem op Offem.

soort	2013	2020	soort	2013	2020
Nijlgans	3	7	Staartmees	2	2
Krakeend	3	5	Fitis	2	1
Soepeend	4	2	Tjiftjaf	18	21
Wilde Eend	11	12	Fluiter	0	1
Fuut	1	2	Zwartkop	14	23
Blauwe Reiger	1	7	Tuinfluiter	5	2
Havik	1	1	Grasmus	1	0
Buizerd	2	1	Vuurgoudhaan	0	2
Waterhoen	5	5	Goudhaan	1	0
Meerkoet	11	7	Winterkoning	28	29
Holenduif	4	6	Boomklever	4	2
Houtduif	8	7	Boomkruiper	11	10
Turkse Tortel	3	2	Merel	44	22
Koekoek	1	0	Zanglijster	13	11
Bosuil	2	1	Grauwe Vliegenvanger	0	3
IJsvogel	0	1	Roodborst	20	34
Grote Bonte Specht	5	8	Huisemus	1	0
Groene Specht	2	1	Heggenmus	12	11
Halsbandparkiet	0	5	Witte Kwikstaart	0	2
Gaai	3	5	Boompieper	0	1
Ekster	2	0	Vink	8	13
Kauw	3	0	Appelvink	0	4
Zwarte Kraai	2	2	Groenling	8	4
Pimpelmees	24	23	Kneu	0	1
Koolmees	27	36	Putter	0	2
			Totaal	320	347

Figuur 2. Aantal territoria van de broedvogels van Offem in 2013 en 2020

Andere typische bosvogels als Boomklever, Merel en Zanglijster hebben echter een behoorlijke veer gelaten, de eerste twee zijn zelfs gehalveerd in aantal! Een mogelijke verklaring voor de achteruitgang van de lijsterachtigen is het Usutuvirus dat vooral onder Merels veel slachtoffers maakt. Lang werd gedacht dat dit vooral een probleem is in het oosten en zuiden van het land, maar ook het westen lijkt er dus niet aan te ontkomen. De Groenling heeft een soortgelijk probleem, namelijk *Trichomoniasis betor* bekend als 'het Geel', een aandoening aan de luchtwegen. Ook deze soort kachelt achteruit op Offem.

Als er één soort is waar ik hoge verwachtingen van had dan was het wel de Boomklever. Zij doen het in heel Nederland erg goed en profiteren van het steeds ouder wordende bos. Ook op Offem zou je denken. Maar nee, juist een halvering van het aantal. Daar komt nog eens bij dat de vogels zich opvallend weinig lieten horen, en dat voor een actieve zanger. Een verklaring geven is niet eenvoudig, maar er is wel een mogelijke aanwijzing. Hierbij komt de Halsbandparkiet wel als mogelijke nestconcurrent om de hoek kijken.

Boomklevers en Halsbandparkieten maken zelf geen nestholte, maar bewonen holtes die door andere, voornamelijk Grote Bonte Spechten, uitgehakt zijn. Deze laatste kunnen als het nodig is, bijvoorbeeld door concurrentie, zelf een nieuwe nestplaats creëren. Als daarna de Halsbandparkiet en de veel kleinere Boomklever hun oog laten vallen op een holte, dan trekt de Halsbandparkiet aan het langste eind. Zo was een oud spechtenhol in de beroemde reuzenwilg op Offem eerst door Boomklevers en het jaar erop door Halsbandparkieten bezet. Een paar jaar eerder gebeurde iets dergelijks op landgoed Calorama, opgetekend in 'de Strandloper' van december 2017. Beide soorten hadden interesse in een oud spechtenhol. De parkieten trokken aan het langste eind. Het is te vroeg om te beweren dat Boomklevers last hebben van Halsbandparkieten, maar wel iets om in de gaten te houden.

Hout- en Holenduif zijn nu vrijwel even talrijk op Offem, wie had dat ooit gedacht. De achteruitgang van de Houtduif wordt nogal eens toegeschreven aan de komst van de Havik, een echte duivenliefhebber. Deze predatiedruk lijkt de Holenduif minder te raken, mogelijk door zijn meer verscholen nestplaats en leefwijze.

Tegenwoordig zoekt de Houtduif steeds meer de bebouwde omgeving op, waar de Havik (nog) niet durft te komen.

In de lijn der verwachting is de Tuinfluiter, een typische struikbroeder, achteruitgegaan. Zijn favoriete broedplek in de nieuwe aanplant achter de Nachtegaalslaan is inmiddels uitgegroeid tot een bos, waar zijn neef de Zwartkop zich meer in thuis voelt.

Leuk was een klassiek geslaagd broedgeval van de Witte

Kwikstaart in of direct rond het landhuis zelf.

Eerst verscheen een zingend mannetje gevolgd door een druk foeragerend paartje op de gazons rond het huis en nog weer later met de uitgevlogen jongen. Het tweede toch geldige territorium was veel minder concreet.

Ronduit verrassend was de vestiging van de Grauwe Vliegenvanger en de Vuurgoudhaan op Offem. Tot in de jaren tachtig was de Grauwe Vliegenvanger een onregelmatige broedvogel. Daarna verdween hij net als op veel andere plekken in

Nederland. Waarom de soort zich dit jaar plotseling opnieuw vestigde is nog een raadsel. Waren de omstandigheden in het overwinteringsgebied in Afrika gunstiger waardoor meer vogels overleefden? Wie het weet mag het zeggen. Opvallend was dat de vogels net als

vroeger rond het landhuis en langs de Nachtegaalslaan zaten.

De komst van de Vuurgoudhaan ligt iets meer in de lijn der verwachting. Zij nemen al een aantal jaren toe in Nederland. Maar een vestiging op Offem, daar had ik nou niet direct op gerekend. Ze doken steeds op dezelfde plekken op, zongen geregeld en je kreeg echt het gevoel dat ze een vaste broedplaats hadden gevonden. Dat was met de Goudhaan in 2013 wel anders. Slechts éénmaal zong de vogel nét binnen de datumgrenzen in een paar sparretjes. De kans dat dit tóch een late doortrekker betrof lijkt aannemelijk.

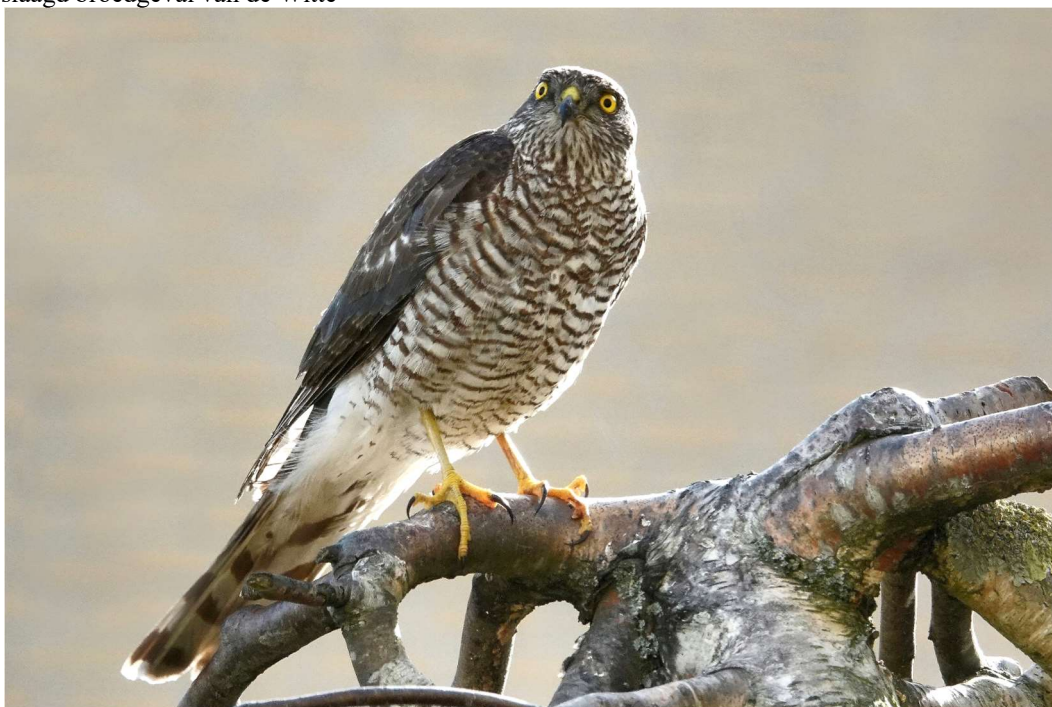
Ook in 2020 kunnen bij diverse geldige territoria vraagtekens worden gezet. Zo werd éénmaal net binnen de datumgrenzen een druk zingende Fitis in een stukje struikgewas in het bos gehoord. Vermoedelijk is dit toch een late doortrekker geweest.

Een ander probleemgeval is de Boompieper die zich steeds ophield rond de brug over het Westeinde, op de grens van het bos en het naastgelegen bouwterrein. Waarschijnlijk een ongepaard mannetje dat genoeg moest nemen met een wel heel marginaal terrein voor een Boompieper.

Maar het was wel genieten van zijn langdurige en uitbundige zangvluchten. Bij gebrek aan losstaande bomen streek de vogel regelmatig neer op lantaarnpalen.

Liveatlas

Tot 2017 waren veel vogelaars druk bezig met het verzamelen van gegevens voor de nieuwe Vogelatlas. Sovon heeft het gat wat daarna dreigde te ontstaan ingevuld met een geheel nieuw project met als titel

Sperwer – foto: Piet Broekhof

'liveatlas'. Het is zeer laagdrempelig en je kunt er op ieder moment op elke plek in Nederland op verschillende niveaus aan meedoen. Peter Spierenburg heeft er uitgebreid over geschreven in een van de vorige strandlopers. Inmiddels zijn er vele tienduizenden

'liveatlas-rondjes' ingevoerd via de app, wat een schat aan nieuwe informatie heeft opgeleverd.

Zelf heb ik een route door landgoed Offem uitgezet omdat ik wat meer te weten wilde komen over de vogels buiten de broedtijd. Vervolgens start je in het voorjaar met de BMP-telling. Wat nu met liveatlas? BMP is aan veel regels gebonden zoals maximaal één telronde in tien dagen. Wat gebeurt er in de tussenliggende periode allemaal. Aldus besloot ik steeds een liveatlas ronde te lopen tussen twee BMP-rondes in. Dit bleek een nuttige actie want het leverde veel extra informatie op die soms bruikbaar was tijdens de volgende BMP-ronde. Bij BMP voel je steeds een bepaalde tijdsdruk. Je moet opschieten want anders is de korte zangperiode van de Merel alweer voorbij.....

Liveatlas werkt veel relaxter. Hoor je een verdacht geluidje, of vermoed je een verborgen levende soort dan neem je daar de tijd voor. Zo komen lastig te inventariseren soorten met een lage trefkans vanzelf bovendrijven. Denk hierbij aan de Sperwer, de Staartmees, de Glanskop en de Kleine Bonte Specht, allemaal soorten die in lage dichtheden op Offem voor kunnen komen, maar zich moeilijk laten zien of horen.

De Sperwer is tijdens een liveatlas-ronde ontdekt, nog wel een baltsend paartje ! Na gericht zoeken lukte het de vogels tijdens een volgende BMP-ronde nogmaals in het vizier te krijgen. Door de aanwezigheid van Haviken gedroegen de Sperwers zich zeer heimelijk en kostte het de grootste moeite om nogmaals een glimp van de vogels op te vangen. Verrassend was daarnaast de waarneming van een cirkelende Sperwer en een Havik boven Offem op 18 april vanuit polder Hoogeweg. Zo kom je mede dankzij liveatlas tot de conclusie dat er in ieder geval sprake was

van een territorium van een paartje Sperwer op Offem. Zij hebben BMP echter niet gehaald.....te weinig geldige waarnemingen tijdens de rondes. Maar die eenmalig zingende Fitis in het struikje wel.....dat voelt niet goed. Een andere lastige soort is de Staartmees. Volgens BMP twee geldige territoria, waarvan ik er ook nog eens één op het spoor kwam via liveatlas. Maar als de waarnemingen van liveatlas de BMP zouden mogen aanvullen, dan zouden er vier geldige territoria op Offem zijn geweest, keurig ruimtelijk verdeeld over het landgoed!

Kleine Bonte Specht en Glanskop werden ook tijdens de liveatlas rondes niet waargenomen, je kunt nu met grotere zekerheid vaststellen dat zij er echt niet voorkomen, helaas.

Na dit experiment kun je concluderen dat de BMP-methode geschikt is voor algemene, actieve en zichtbare soorten, maar voor lastige soorten ontoereikend is. Deze soorten beperken zich echter niet alleen tot het bos, wat de denken van een notoire onderduiker als de Patrijs in het bollenland!

Deze ervaringen hebben tot het volgende voorstel aan Sovon geleid. Biedt een BMP-teller de mogelijkheid om naast de BMP-rondes extra rondes te lopen waarbij alleen een beperkt aantal nader omschreven lastige soorten worden geteld, waardoor een reëler beeld over het voorkomen van die soorten ontstaat dan nu het geval is. Je laat het huidige BMP-protocol dus gewoon in stand, maar voegt er iets aan toe. Ik ben natuurlijk benieuwd naar hun reactie.

Staatmees – foto: Piet Broekhof